

БОРБА КП ЗА ЦЕКЛИНСКЕ РИБОЛОВЕ

Цеклинске риболове сачињавају рибњаци, или како их народ зове „ока“: Граб, Плоча, Рањ, Базагур, Каруч, Калуђерово и Ђурово Око. Ови се риболови налазе прибрежно Скадарском Језеру, уз Ријеку Црнојевића, од пристаништа Липовик па до ушћа ријеке у Скадарско Језеро, као и уз рјечицу Каруч, од њеног извора до ушћа у Ријеку Црнојевића. Риболови, односно ока, топлином своје изворске воде у јесење и зимско доба привлаче ситну и другу рибу из читавог језера, те се тада и лови у великим количинама. Највише се лови укљева, великом мрежом званом гриб, која је дуга до 300 метара и којом рукује обично око 200 ловаца.

Ови риболови, као најбогатији на језеру, били су у Средњем вијеку властелински посјед, а доцније Манастира цетињског. За више од 200 година риболови су били власништво жабљачких бегова, а лов су обављали кметови за биједну награду, добијајући најгори дио уловљене рибе. Послије бројних сукоба са Турцима, жабљачки власници ових добара на крају су пристали да их продају Цеклињанима, 1734 године, за 1000 млетачких гроша. Начињен је и купопродајни уговор (тапија), који су Цеклињани ради сигурности однијели травничком везиру на потврду. Послије куповине овог богатог добра, Цеклињани су на свом племенском збору сачинили писмени завјет о томе на који начин има да се искористи овај велики племенски посјед. У првој тачки тога завјета стоји: „Да у риболовима, који су за вјечно недјељиви, има сваки цеклински дом једнака права, како војвода и војник тако и самохрана сирота“. И за више од једног и по вијека ово богато добро, јединствено по свом карактеру и начину коришћења — једнако за све удионичаре, било је извор познатог цеклинског богатства.

У капиталистичкој Југославији овакви и слични колективи и комунице — било племена, братства или села — нијесу се могли одржати а да се на њима не примјени капиталистичка законитост: бездушна експлоатација и трговина на рачун народа. Тако су Цеклински риболови постали предмет богаћења појединаца, обично режимлија, трговаца који су уз помоћ власти долазили на управу овог богатог добра и користили га за себе и своје сараднике, што је, наравно, ишло на штету сиромашног сељака удионичара. Ранији правилник за Цеклинске риболове, који је био либералан, замијењен је другим 1921 г., који је новим управљачима омогућио пљачку и лично богаћење на рачун сиромашних удионичара, нарочито оних из села поред језера који су углавном од риболова и живјели. Нови управљачи су из године у годину све више користили риболове за себе. У управи риболова су се наизмјенично мијењале углавном двије групе, које су се отимале о власт, а које су једнако израбљивале сељака и на његов рачун се богатиле.

Овакво стање, пљачка и хаос у Цеклинским риболовима, продужило се све до 1934 г. Ојачана партиска организација у Цеклину могла је тада предузети мјере за радикалније рјешење управљања Цеклинским риболовима. У Цеклину је средином 1934 г. било 22 члана КПЈ и десетак кандидата. Партија је, користећи свој политички утицај, вршила припреме за обрачун са дотадашњом управом. Први дан лова наступајуће ловачке сезоне, која почиње у јесен, био је најпогоднији за обрачун. У том циљу Партија је користила несугласице између већ постојеће управе Цеклинских риболова на челу са Ђуром Вукмировићем (банским савјетником на Цетињу) и раније управе која је имала за претсједника Крста Пејовића (вишег финансијског инспектора у Цетињу). Присталице Пејовића биле су спремне да се боре против постојеће управе, па их је Партија придобила за себе у овој акцији, како би управа остала са што мање сарадника. По плану партиске организације, на први заказани дан лова имао је изненада да избије пуч ловаца против управе, са циљем да се она обори и формира нова управа од поштених сељака, углавном сиромашних ловаца, који ће ловити и равномјерно дијелити уловљену рибу свим удионичарима. Став партиске организације је био да се не признају наметнути дугови, секвестри и други намети, што су без знања и одобрења удионичара учиниле раније управе, које су готово сву уловљену рибу продавале а нијесу је дијелиле ловцима удионичарима. Непосредно пред први лов, партиска организација је умножила летак (израђен у МК КПЈ Цетиње), који се једног јутра појавио излијељен по свим цеклинским селима и у Ријеци Црнојевића. Власти су поводом тога предузеле неке мјере: ухапшен је комуниста Јован Радуловић у Ријеци, а управа риболова довела је неколике жандармериске патроле ради обезбјеђења нормалног лова.

Трећег децембра 1934 г., на ловишту Базатур, на заказани први лов дошло је преко 500 сељака, знатно више но што је требало. По већ утврђеном плану партиске организације, требало је мирно и спокојно обавити лов, па тек онда кад буде ријеч о томе шта ће се са уловљеном рибом, треба да избије побуна, тј. да се смјело иступи против дотадашњег начина лова, рада и диобе који спроводи управа. Тако је и било. Лов је обављен мирно, па је изгледало да је маса присутних удионичара задовољна постојећом управом и њеним радом. Пошто је у лађе смјештена уловљена риба, које је било око 400 багаша (или преко 7.000 кг, што је био доста мршав лов), пред већ наелектрисаном масом покренуто је питање подјеле рибе ловцима. То је изазвало велику буру и енергичан захтјев да се риба дијели а не да се продаје за дугове управе. Партиски руководилац у Цеклину позвао је присутне сељаке удионичаре да рибу подијеле, да се бира нова управа која ће анулирати неправилне дугове и секвестре, да се настави лов и да се сва уловљена риба

дијели народу. Огромна већина присутних одушевљено је прихватила те захтјеве, док су управа и њене присталице устали против било каквих измјена у начину рада и коришћењу риболова, што је изазвало још веће негодовање. По налогу управе присутни жандарми су покушали да стишају узбуркану масу, са циљем да омогуће управи да настави рад. Али то је било немогућно извести. Командир ријечке жандармериске станице, Омер Бојић, да би престрашио масу пуцао је увис, што је изазвало још веће огорчење, али захваљујући интервенцији комуниста маса се ипак стишала. Један члан управе покушао је да се с комунистима и физички обрачуна, што је такође избјегнуто. Тражећи начина како да се без крви обави успјешно ова акција, управа је од власти тражила помоћ и интервенцију како би и даље „законито“ водила послове у риболовима. Комунисти су, исто тако у циљу мирног рјешења спора, предложили присутној маси да се образује привремена управа која ће до сазива ванредног племенског збора, као највише власти у риболовима (што је било у духу постојећег Правилника), обављати риболов. Велика већина присутних са одушевљењем је прихватила овај предлог. Привремена управа је изабрана и њу су сачињавали ови удионичари: Лука М. Јанковић, Филип Н. Стругар, Јоко Ђ. Бурашковић, Јован Б. Шофранац, Јован Н. Јанковић, Војо М. Стругар, Матањ А. Дајковић, Иво Ј. Пејовић, Ал. Јовићевић и Јанко Лопичић. Ранија управа и њене малобројне присталице нијесу прихватили никакву измјену, већ су настојали да, као једини законити претставници племена, и даље обављају лов све до сазива племенског збора, који ће они, тобоже, захтијевати, и то што прије. Али за њихов предлог маса није хтјела ни да чује, већ их је ућуткала, не дозволивши им ни да се појаве. Уловљену рибу су чували жандарми и дотадашњи управљачи, али је од народа прихваћена новоформирана привремена управа поставила и своју стражу. Тако се расправљало и међусобно препирало до пред саму ноћ, када се маса морала разићи, с тим да сјутрадан дође ради ловљења и дијељења рибе. У току ноћи привремена управа је појачала стражу над рибом, и то комунистима наоружаним револверима, како би се онемогућило евентуално насилно одвожење лађа с рибом и гриба који је остао на ловишту. Исто тако и стража на осталим рибњацама била је појачана сигурним људима, претежно сиромашним ловцима, да не би присталице дотадашње управе у њих бацале експлозив или друга недозвољена средства. Очекивало се да ће сјутрадан доћи још већа помоћ свргнутој управи од стране власти, па су комунисти настојали да дође што више сељака како би се под руководством привремене управе осигурао лов и подјела рибе удионичарима. На ловишту је те ноћи заноћило око 100 људи, док је сјутрадан дошло још више удионичара на ловиште Базагур. Настао је спор и гужва као

и претходног дана, иако је као појачање ранијој управи у току ноћи дошло још десетак жандарма. Ниједна страна није приступила насилном извршењу свога задатка, јер је било очигледно да би у том случају дошло до сукоба. Пошто није било изгледа за лов тога дана, на предлог нове управе гриб је, да не би у гомили сагњео, раширен уза страну базатурске главице. Тако је у препирци протекао цио дан, а ни једна ни друга страна није хтјела да попусти, али настојећи притом да не дође до физичког обрачуна, који би заиста био кобан. Заноћило се поново на ловишту, уз још веће обезбјеђење са обје стране. Међутим, партиска организација је одлучила да сјутрадан, макар и силом, подијели рибу и приступи лову, јер је пријетила опасност да се риба поквари, а била је сазрела ситуација да се, у корист сељака удионичара, свргне стара управа. Ујутру 5-ог децембра привремена управа скида гриб, не изјављујући гдје намјерава да лови. Ранији управљачи и њихове присталице журстро су се успротивили, пријетећи да ће пуцати у масу ако се силом пође с грибом у већ спремљену лађу. У тим бурним часовима долази моторним чамцем Крсто Пејовић, који је рачунао да ће ово искористити за своје циљеве. Он је покушао да говори, али је био онемогућен jakim повицима масе: „Ви сте сви једнаки!“, „Ви сте на пљачкали и у дуг увалили!“, „Хоћемо нову управу коју смо већ изабрали!“, „Напоље народне гуликоже!“ и сл. Још више разјарена, маса сељака узима од ловаца гриб и носи га низ главицу, док двадесетак револверима наоружаних партијаца стоје насупрот жандарма, да ступе у акцију ако буду оружјем интервенисали. Неколико старца (на лични захтјев) носило је кљеник (велико дрво на почетку гриба), излажући се тако првом налету жандарма, док је одмах иза њих слиједила већа група ватрених омладинаца комуниста, који су одједанпут јурнули с грибом у лађу испред истурених бајонета. Жандарми су били обезглављени и престрашени општим покретом масе која је побједнички манифестовала. Овим актом ранији управљачи су били коначно поражени, те им је сваки даљи отпор био узалудан. На крају се, с грибом и раније уловљеном рибом, пошло на ловиште Рањ, с пјесмом и у веселом расположењу. Тако су били отети риболови и риболовна средства из пљачкашких руку и послје толико времена враћени народу на управљање и коришћење. На Рању се, под руководством привремене управе, приступило лову уз примјеран ред и дисциплину. За рекордно вријеме од сат и по обављен је доста добар лов. Затим се уз још веће одушевљење приступило подјели уловљене рибе, као и оне која је уловљена два дана раније на Базагуру. Гриб је раширен уз Рањску Главицу, гдје је, као и на осталим ловиштима, постављена нова стража. Одређене су и остачане патроле од млађих и поузданих ловаца удионичара, већином најсиромашнијих сељака, који су дотадашњу пљачку највише осјетили на својој грбачи. Како је истог дана навече поче-

ла да пада киша, идући лов се није заказивао, мада је нова управа једнако мобилисала људе и средства да очува богату народну имовину.

Свргнути управљачи нијесу бирали средства и били су спремни да предузму све да створе неприлике новој управи. Они су одмах приступили својим прљавим пословима: потплаћивали су појединце да бацају динамит и окречене даске у ловишта, да бацају мреже у риболовне забране, да кидају конопце на грибу, а један члан раније управе са двојицом сарадника поцијепео је раширени гриб у Рањској Главици и из куљара (средине гриба) однио преко 30 килограма мреже. Наравно, власт им је у свим тим работама помагала, пријетећи новој управи, „као незаконитој“, да не може остати на власти. Да би разбила јединство сељака удионичара, власт је на тражење раније управе почела пријетити и хапсити појединце, све у циљу да их одвоји од руководства, тј. од комуниста. Али у свему томе нијесу имали успјеха, јер су се комунисти — преко нове управе — показали као досљедни борци за права сељака удионичара. Усљед невремена није било могућно обављати лов све до средине јануара 1935 године, када је у првом лову, на Плочи, конституисана нова управа и изабрано тзв. Бродско старјешинство од четири члана (Божо Стругар, Јован Јанковић, Јован Шофранац и Јанко Лопичић). До средине фебруара обављена су свега неколика лова. Цјелокупна уловљена риба подијелена је сељацима удионичарима. Овим и оваквим радом јединство сељака ловаца све се више учвршћивало, чиме су благовремено онемогућаване све махинације и провокације свргнутих управљача. С обзиром на повјерење огромне већине сељака удионичара, Бродско старјешинство је настојало да се легализује, тражећи од власти сазив племенског збора на коме би се донио и нови правилник за пословање у риболовима. Али овај захтјев су утицајни људи из ранијих управа намјерно саботирали, пријетећи насилним свргавањем новог руководства и правећи и даље свакојаке неприлике у виду саботаже, свађа и разних подвала. Баш усљед постигнутог великог политичког утицаја комуниста међу масама Цеклина, на чувеним демонстрацијама у Цетињу 18 фебруара 1935 године узело је учешћа преко 300 лица. И поред бројног хапшења учесника и једног дијела самог Старјешинства, рад у риболовима се нормално одвијао. Кад је дозвољавало вријеме ловило се до краја ловачке сезоне, тј. до средине марта, а сва уловљена риба дијелила се удионичарима. Овим је сваки утицај ранијих управљача у масама био заувјек отстрањен, што је дошло до изражаја и на парламентарним изборима у мају, као и у другим манифестацијама током године. Режиму је све то сметало па је стално настојао да се свргне нова управа риболова, хапсећи, често безразложно, поједине чланове Старјешинства и компромитованије комунисте, и то обично уочи заказаног лова, али све то није ометало готово

нормалан рад Бродског старјешинства. На племенском збору одржаном 8 маја на ловишту Граб, удионичарима је на традиционалан начин поднесен извјештај о раду за протеклу ловачку сезону, што је бројна маса удионичара са највећим одушевљењем прихватила, постављајући и за идућу ловачку сезону првобитно именовано Бродско старјешинство.

Први лов у новој ловачкој сезони заказан је на ловишту Плоча за 19 новембар 1935 године. Када је на ловиште стигло око 400 сељака, знатно више но што је требало, јер се с правом рачунало да свргнута управа може да прави сметњу, лов је нормално обављен, а богати улов подијељен удионичарима. Међутим, свргнути управљачи су тајно, у споразуму с режимом, припремили насилну отмицу риболова и ловидбених средстава. Они су „озаконили“ секвестар Драга Ј. Костића у износу од 300.000 динара, намећући га удионичарима иако они раније тај дуг нијесу хтјели признати. Тако су организовали оружану силу од морнарице у Ријеци, финансира и жандарма, којих је укупно било преко стотину (предводили су их морнарички поручник Кирил Легат и жандармериски наредник Спасоје Говедарица). Наоружани топом и са три митраљеза, довели су се у лађама вученим од три моторна чамца, у пратњи претставника цивилне власти — полициског писара Начелства среза у Цетињу Мојиша Вујадиновића и једног пореског изасланика. Баш у тренутку кад је сељацима подијељен богати улов од преко 15.000 килограма рибе, пред први сумрак, од правца Рудине (од Ријеке), појавили су се моторни чамци и за њих закачене лађе са наоружаним људством. Чим су примијећени, Бродском старјешинству и присутним сељацима, којих је укупно било око 25, било је јасно да је ово поход на риболове и да долазе баш у вријеме када на ловишту има најмање ловаца, како би несметано узели гриб, лађе и друга ловидбена средства, наметнули секвестар и довели на власт ранију управу. Старјешинство је хитно упутило по два човјека у најближа села — Превлаку и Дујеву, с позивом да сваки сељак удионичар похита да брани своју имовину коју хоће да му отму развлашћени пљачкаши и да село селу покличем преноси позив. Прилазећи обали, насилници демонстрирају оружјем истакнутим на палубама чамаца и лађа, с намјером да изазову страх код присутних. У међувремену из Горњег Цеклина је пошла једна група удионичара, јер су их пред сам полазак жандарма из Ријеке ријечки комунисти били обавијестили да ови одлазе да силом запосједну риболове и риболовна средства. Полициски писар Вујадиновић је јаким гласом позвао присутне ловце да мирно и без отпора уступе властима остатак неподијељене рибе, гриб, лађе и друга ловидбена средства, истичући да је над риболовима већ постављен секвестар Драга Костића. Он је хтио да прочита текст одлуке о постављању секвестра, али га је прекинуо један члан Старјешинства

(Јанко Лопичић), напомињући да сељаци удионичари немају ништа са секвестром Костића, нити признају дугове ранијих управа које су им биле незаконито наметнуте. На крају је замолио Вујадиновића и његове сараднике да питање секвестра изнесу на наступајући племенски збор. Али они нијесу хтјели да чују глас ловаца и њихових претставника, већ су се моторним чамцима и лађама, са истуреним оружјем, с поручником и наредником на челу, приближили ловцима и рибарској лађи, док је само мањи дио њих сишао на обалу. Старјешинство на мјерно одуговлачи ствар. Оно шаље Божа Стругара, тобоже да преговара са претставницима Начелства Среза и Пореске управе, а уствари све са циљем да се без инцидента сачека долазак сељака, који ће, ако буде потребно, животима бранити своју имовину. У жустром преговарању, у најсудбоносијем часу, у сумрак, чула се пјесма и повици од Дујеве, одакле хитро пристиже група од тридесетак сељака. То су били Горњоцеклињани, који су успут позивали сваког сељака удионичара да хита на Плочу и брани своје добро од отимача. Одмах послвије њих стигло је у 7—8 чамаца из Превлаке око 40 сељака наоружаних штаповима, косијерима и дреновачама. Ово је запрепастило органе власти, тако да су почели љубазније да преговарају, тражећи бар један дио уловљене рибе, или пак неку ловидбену мрежу, да не би испало да су капитулирали. Али разјарена маса није хтјела ни да чује за преговоре, већ је категорички захтијевала да се повуку. Све до ноћи на ловиште Плоча пристизале су групе сељака из Дујеве, околине Ријеке и других цеклинских села. Брујање црквених звона позивало је народ на узбуну и одлазак на Плочу. Читав Цеклин, свих 20 цеклинских села, од Врањине до Чешљара, од Жабљака и Бобије до Горњег Цеклина, све је у покрету, све се дигло и хита на риболов Плочу да по сваку цијену одбрани своје добро — риболове. Тако се за непуну два сата на ловишту Плоча сакупило преко хиљаду сељака (у племену има око 1100 домова), који су, збијени око новог Бродског старјешинства и комуниста, били спремни да животима бране риболове, своју вјековну имовину. Власти нијесу сачекале све оне који су се упутили ка Плочи, већ су се постепено повлачиле. Једну жандармериску патролу која је ишла за Додоше, група жабљачких сељака ловаца, који су хитали на Плочу, упитала је: „Шта се тамо десило?“ Они су одговорили: „Идите па видите, пошто смо вам направили меса!“ На овакав одговор скочила је револтирана маса на жандарме, разоружала их и испребијала, у чему се нарочито истакао Саво И. Газивода, који је сјутрадан на Плочи за ово похваљен и награђен великом јегуљом. Тако су се отимачи неславно повукли, заједно са презреним ранијим управљачима, и претрпјели коначан пораз. Читаве те ноћи остала је на стражи сва окупљена маса сељака, очекујући да ће сјутрадан можда доћи још веће снаге режима, спремна по сваку цијену да и

животима брани своју имовину. Али наредног дана, тј. 20 новембра, нико се није појавио, већ се несметано ловило, а уловљена риба, као и раније, подијељена је сељацима. Пред разилазак масе именована је делегација, на челу са старим учитељем Михаилом Стругаром, која ће од бана Зетске Бановине захтијевати сазив племенског збора, на коме ће се донијети нови статут и легализовати Бродско старјешинство. Бан Зетске Бановине, Станишић, примио је делегацију тек 29 новембра, а 7 децембра је одредио и дан сазива племенског збора — 22 децембар. Сазив збора могли су тражити тројица чланова бивше управе и још 50 удионичара (сходно чл. 44 постојећег Правилника за Цеклинске риболове). Тако је и урађено. На Бродској Њиви код Ријеке одржан је 22 децембра 1935 године ванредни племенски збор коме су, поред више од 600 сељака удионичара, присуствовали и претставници власти: начелник Привредног одјељења Банске управе и командир жандармериске станице у Ријеци. Збором су руководили др Иво Јовићевић, дјеловођа Томо Лопичић и као овјерачи Лука Јанковић, Филип Стругар и Јоко Ђурашковић. Племенски збор је једнодушно прихватио нови *Статут* за Цеклинске риболове којим се ставља ван снаге ранији *Правилник* за Цеклинске риболове од 25 маја 1921 године и бира се Старјешинство Цеклинских риболова умјесто раније Управе за Цеклинске риболове. У Старјешинство се бирају већ раније изабрана четири члана (Стругар, Шофранац, Јанковић и Лопичић). Изабран је надзорни одбор од пет чланова, такође од напредних сељака удионичара. Овим збором је легализован нови поредак у риболовима и режим је напакон био присиљен да призна управу у којој су били честити сељаци удионичари. Овом побједом народа обуздане су страсти грамзивих појединаца, који, иако потпомагани од режима, нијесу више могли правити сметње у рационалном коришћењу ове богате народне имовине.

Крајем 1935 и почетком 1936 године ловило се нормално и готово сва уловљена риба се дијелила, осим најмањег дијела за који се морао набавити гљив и лађе за наступајућу ловачку сезону. Прављене су и даље извјесне сметње, изазивања, свађе и полемике од стране присталица бивше управе, што све ипак није сметало новом руководству да нормално води послове рибарства и да помогне сељаке удионичаре. Овом акцијом порастао је углед Партије, што се одразило и на учешће народа у белведерским демонстрацијама, у којима је узело учешћа преко 700 Цеклињана, од којих су тог кобног дана у сукобу са полицијом погинула четворица (Јован Шофранац, бродски старјешина, Марко Јовићевић, Нико Петричевић и Илија Ражнатовић), док је десетак рањено. Намјесто погинулог Шофранаца изабран је нови бродски старјешина Матан Дајковић.

Старјешинство Цеклинских риболова и удионичари стално су, на племенским зборовима и преко делегације и претстав-

ки, тражили оснивање цеклинске рибарске задруге, којом би се задругари удионичари у Цеклинским риболовима користили у набавци ловидбених средстава и других потреба. Али режим, под утицајем свргнутих управљача (како оних у Цетињу тако и оних у селу), отезао је са давањем дозволе за оснивање задруге. Тек пошто је једна већа делегација пошла код бана Зетске Бановине, дозвољено је оснивање задруге. Двадесет петог јула 1937 године на скупу у Павловој Страни, у присуству више од 500 сељака удионичара, оснива се задруга и доноси се нови Правилник којим се замјењује ранији од 1927 г. Умјесто раније Цеклинске рибарске задруге, нова добија званични назив **Цеклинско рибарство**. У Управни одбор изабрани су комунисти и њихови симпатизери, већином сиромашни сељаци задругари. У управи су били: Стево Машановић, Филип Стругар, Петар Газивода, Богић Јовићевић, Иван Михаљевић, Лука Ражнатовић, Томо Лопичић, Крцун Драгојевић итд. Послије овога ловило се интензивно из године у годину. Управа је полагала задругарима рачун о своме раду, савјетујући се с њима кад год је требало. Овом великом акцијом и честитим радом у риболовима на корист сиромашних сељака ловаца комунисти су стекли углед и ван Цеклина и њихов утицај је брзо растао у масама. То се одразило и на парламентарним и општинским изборима 1938 г., када комунисти преузимају власт у Ријечној општини. Тако комунисти Цеклина, којих је крајем 1938 године било око 50 чланова и десетак кандидата, запосједају кључне позиције и држе у својим рукама риболове, општинску власт, задругу итд., чиме је био истиснут утицај не само радикала него и других грађанских партија. Ово је трајало и све више се учвршћивало до оружаног устанка 1941 године. Риболови су у току НОБ коришћени за потребе ослободилачког покрета.

Отимање Цеклинских риболова и рад комуниста у њима у току неколико година старе Југославије имало је велики одраз на масовност устанка у овом крају, на јуначко држање готово читавог народа током Народне револуције.

Послије ослобођења, на збору у Павловој Страни 18 априла 1947 године, Цеклињани су своје риболове поклонили заједници — нашој народној држави. Одмах затим у Ријеци Црнојевића основана је **Индустрија рибе**, која то добро на модеран начин и рационално користи.

Јанко Лопичић